

**USTAVNOM SUDU
REPUBLIKE HRVATSKE**

- 1x

Predlagatelj: odvjetnik **DAMIR JELUŠIĆ**,
iz Kraljevice, Banj 64, OIB 9979205847,
e-mail *immobilis@iskon.hr*

P R I J E D L O G

- za ocjenu suglasnosti Odluke o provedenom državnom
referendumu održanom 01. prosinca 2013. donijete od strane
Državnog izbornog povjerenstva

I. Temeljem odredbe čl. 38. Ustavnog zakona o ustavnom sudu Republike Hrvatske¹, u svojstvu predlagatelja, naslovnom Sudu podnosim predmetni Prijedlog za ocjenu suglasnosti Odluke o provedenom državnom referendumu održanom 01. prosinca 2013.² donijete od strane Državnog izbornog povjerenstva s Ustavom Republike Hrvatske³ i zakonima koji će biti imenovani niže smatrajući da je istom povrijeđeno nekoliko temeljnih ustavnopravnih načela i odredaba posljedično čemu je ista ustavnopravno neprihvatljiva i inegzistentna, uz nastavnu ustavnopravnu argumentaciju i elaboraciju.

II. No, prije ustavnopravnog obrazlaganja i argumentiranja predmetnog Prijedloga, akcentiram da su, po mom ustavnopravnom shvaćanju, ispunjene sve ustavnopravne pretpostavke da naslovni Sud meritorno odluči o (ne)osnovanosti istog, dakle o (ne)ustavnosti napadane Odluke odnosno, *argumentum a contrario*, po mom ustavnopravnom shvaćanju ne egzistiraju ustavnopravne pretpostavke za odbacivanje Prijedloga iz formalnopravnih razloga.

Jer, prvo, ustavnopravna nadležnost i mjerodavnost naslovnog Suda da meritorno odluči o predmetnom Prijedlogu bazira se na odredbi čl. 129/1. alineja 2. Ustava kojom je

¹ Ustavni zakon o ustavnom sudu Republike Hrvatske (NN 147/13)

² Odluka o provedenom državnom referendumu održanom 01. prosinca 2013. (NN 49/02)

³ Ustav Republike Hrvatske (NN 85/10 – pročišćeni tekst)

normirano da isti ...odlučuje o suglasnosti drugih propisa s Ustavom i zakonom...

U smislu citirane odredbe napadana se Odluka svakako mora, može i treba ustavnopravno supsimirati pod sintagmu o *drugom propisu* čiju je (ne)suglasnost s Ustavom, ali i nekim zakonima koji će biti imenovani niže, potrebno utvrditi u predmetnom ustavnosudskom postupku, jer je posrijedi podzakonski pravni akt donijet od strane Državnog izbornog povjerenstva koji je, u normativno - hijerarhijskom pogledu, po pravnoj snazi ispod Ustava i zakona.

Drugo, mjerodavnost i nadležnost naslovnog Suda da meritorno odluči o predmetnom Prijedlogu bazira se i na odredbi čl. 129/1. alineja 9. Ustava kojom je normirano da isti nadzire ustavnost državnog referenduma.

Zbog ustavne i zakonske podnormiranosti instituta referenduma moguće se dvije različite pravne interpretacije o formalnopravnom pitanju kada referendumski proces počinje, da li onog dana kada organizacijski odbor građanske inicijative donese odluku da se pristupi izjašnjavanju birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma, u smislu odredbe čl. 8.b Zakona o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne samouprave⁴, a koje pravno shvaćanje zastupa i predlagatelj, ili danom stupanja na snagu Odluke Hrvatskog sabora o raspisivanju državnog referenduma⁵ donijete temeljem odredbe čl. 87/3. Ustava i odredbe čl. 9. u vezi s odredbom čl. 3. ZoR-a.

Međutim, po ustavnopravnom shvaćanju predlagatelja, unatoč i usprkos bjelodanoj podnormiranosti navedenog instituta, nisu moguće različite pravne interpretacije, dileme i dvojbe u pogledu formalnopravnog pitanja kada se i u kojoj formi referendumski proces okončava, a okončava se danom stupanja na snagu odluke Državnog izbornog povjerenstva o objavi odluke donijete na referendumu nakon što je ista publicirana u *Narodnim novinama*.

Prema tome, nedvojbeno je, neporecivo, neupitno i nesporno da je napadana Odluka donijeta tijekom referendumskog procesa odnosno da je ista njegov sastavni dio, pa je naslovni Sud može, a temeljem predmetnog Prijedloga i mora, temeljem odredbe čl. 129/1. alineja 9. Ustava, ustavnopravno propitivati u formalnopravnom i materijalnopravnom odnosno sadržajnom smislu i pogledu.

⁴ Zakon o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne samouprave (NN 33/96, 92/01, 58/06 - Odluka US, , 88/01, 69/07- Odluka US, 88/05 i 38/09)

⁵ Odluka o raspisivanju državnog referenduma (NN 134/13)

Uostalom, takvo je i pravno shvaćanje naslovnog Suda deklarirano u točki II. 5. recentnog Priopćenja istog donijetog tijekom predmetnog referenduskog procesa pod brojem Sus-1/2013 u kojoj je naslovni Sud deklarirao pravno shvaćanje po kojem ima **...obvezu nadzirati ustavnost referenduskog postupka sve do formalnog okončanja referenduskog postupka...** i shvaćanje po kojem **...nakon odluke Hrvatskog sabora o raspisivanju referenduma i nepostupanju po čl. 95. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske ne prestaju opće nadzorne ovlasti nad ustavnošću tako raspisanog referenduma...**

Nadalje u ovom kontekstu, predlagatelj akcentira svoje neslaganje s ustavnopravnim shvaćanjem, a koje zastupa i naslovni Sud, po kojem je Ustav, kod promjene istog na ustavotvornom referendumu, noveliran već u trenutku donošenja referendumske odluke jer takvo shvaćanje, naprosto, nije ustavnopravno i zakonski utemeljeno.

Jer, kao što Ustav nije izmijenjen, kada se mijenja u Hrvatskom saboru, u trenutku kada najmanje dvije trećine od ukupnog broja saborskih zastupnika izglasa odluku o promjeni Ustava, nego tek kad ta odluka, nakon objave u *Narodnim novinama*, stupi na snagu, tako Ustav nije izmijenjen, kada se mijenja na referendumu, u trenutku kada je utvrđeno da je većina izašlih birača glasala ZA, nego tek u trenutku kad napadana Odluka, koju Državno izborno povjerenstvo donosi temeljem odredbe čl. 44. ZoR-a, stupi na snagu.

Odnosno, drugim riječima, nova ustavna odredba inkorporirana je u ustavni tekst našeg, *nota bene* kodificiranog Ustava, tek s danom publikacije iste u *Narodnim novinama* kao danom stupanja na snagu napadane i osporavane Odluke, pa predlagatelj smatra da napadana Odluka nije samo deklaratorne, nego i konstitutivne pravne naravi.

Nadalje, činjenica da je napadana Odluka u trenutku pisanja predmetnog Prijedloga pravno valjana, kao i činjenica da je Ustav nakon stupanja iste na snagu njome već izmijenjen, ni na koji način ne sprječava naslovni Sud da meritorno odluči da li je ista u (ne)suglasju s Ustavom i zakonima.

Argumentirajući svoje ustavnopravno shvaćanje u tom kontekstu, predlagatelj će povući paralelu s ustavnosudskim postupcima u kojima naslovni Sud, temeljem zahtjeva i/ili prijedloga aktivno legitimiranih osoba, odlučuje o (ne)suglasnosti zakona s Ustavom odnosno o (ne)suglasnosti drugih propisa s Ustavom i zakonom, na temelju jednog od mnogobrojnih primjera iz ustavnosudske prakse.

Naime, naslovnom Sudu je poznato da je 2010., temeljem Prijedloga koji je također podnio predlagatelj predmetnog

Prijedloga 2004., donio Odluku broj U-I-4170/2004 kojom je djelomično ukinuo odredbu čl. 55. Zakona o socijalnoj skrbi⁶.

Ergo, prije njenog ukinuća, navedena je neustavna zakonska odredba na snazi bila od 1997. do 2013. odnosno trinaest godina.

Slijedom toga je sasvim nedvojbeno da činjenica da je napadana Odluka u trenutku pisanja predmetnog Prijedloga pravno valjana, kao i činjenica da je Ustav njome već izmijenjen, ne znači da kako Odluka, a posljedično njoj i nova ustavna odredba, nisu neustavne.

Naime, o njihovoj (ne)ustavnosti i (ne)zakonitosti u formalnopravnom i materijalnopravnom smislu, temeljem predmetnog Prijedloga, a temeljem ustavnih ovlasti danih mu odredbom čl. 129. Ustava, meritorno tek treba odlučiti naslovni Sud.

Jer, nakon inkorporiranja nove ustavne odredbe u ustavni tekst, po ustavnopravnom shvaćanju predlagatelja koje će biti elaborirano nešto niže individualizirano po ustavnim odredbama koje su po mišljenju predlagatelja prekršene, mi smo sada dovedeni u ustavnopravnu situaciju u kojoj egzistira bjelodana, evidentna, nesporna, neupitna, nedvojbeno, neporeciva, neprihvatljiva i ustavnopravno inegzistentna ustavnopravna antinomija između odredbe čl. 62/2. Ustava, dakle nove ustavne odredbe, i odredaba čl. 3., 14/1., 14/2., 22., 35. i 62/1. i 3. Ustava, te, pride, egzistira i nesuglasnost napadane Odluke i nove ustavne odredbe s nekim zakonima.

Prije elaboriranja i argumentiranja ustavnopravnog shvaćanja o materijalnopravnoj neuglasnosti napadane Odluke s Ustavom i zakonima predlagatelj akcentira njenu bjelodanu formalnopravnu insuficijenciju i nesuglasnost s odredbom čl. 43. ZoR, a koja je već sama po sebi dostatna za pravnu inegzistenciju odnosno ukidanje napadane Odluke.

Jer, protivno navedenoj zakonskoj odredbi, iz napadane Odluke nije poznat ni ukupan broj birača koji su glasovali na referendumu, ni ukupan broj nevažećih glasačkih listića, ni ukupan broj glasova ZA, ni ukupan broj glasova PROTIV ni, naravno, posljedično svemu tome, ukupan broj glasova za svaki prijedlog, nego u istoj samo, krajnje lapidarno, lakonski i nezakonito, stoji da je referendumska odluka donijeta većinom glasova birača koji su pristupili referendumu.

⁶ Zakon o socijalnoj skrbi (NN 73/97, 27/01, 59/01, 82/01, 103/03, 44/06 i 79/07)

Osim toga, ista je formalnopravno insuficijentna jer se u njoj ne navodi u koji je ustavni članak inkorporirana nova ustavna odredba.

Konačno i zaključno uvodno, neka predlagatelju bude dopuštena mala benevolentna ustavnopravna polemika, jer živimo u demokraciji u kojoj su zdrave polemike, pa i ustavnopravne, ne samo dopuštene i legitimne, nego i poželjne, s nekim pravnim shvaćanjima koje je naslovni Sud tijekom referendumskog procesa deklarirao u Upozorenju broj U-VIIR-5292/2013 i Priopćenju broj Sus-1/2013.

Krenuvši od Upozorenja, prvo u tom kontekstu, predlagatelj se, kako je već izloženo, ne slaže s pravnim shvaćanjem deklariranim u točki 6.1. po kojem je *...Ustav promijenjen na dan održavanja referenduma s trenutačnim pravnim učinkom...*

Osim što je citirano ustavnopravno shvaćanje neprihvatljivo iz već poviše navedenih razloga, a deklaratornu odluku kojom se formalnopravno okončava referendumski proces, osim toga, sukladno odredbi čl. 44. ZoR-a, ne donosi naslovni Sud nego Državno izborno povjerenstvo, ono je neprihvatljivo jer na dan održavanja referenduma, jednostavno, još nije poznat referendumski rezultat.

On je, naime, poznat tek kad Državno izborno povjerenstvo, temeljem odredbe čl. 43. ZoR-a, utvrdi rezultat glasovanja, a isto to može učiniti tek kad proteknu rokovi za iniciranje izbornog odnosno referendumskog spora u smislu odredaba čl. 87. - 96. Ustavnog zakona o ustavnom sudu Republike Hrvatske i naslovni Sud odluči o eventualnim žalbama aktivno legitimiranih osoba i skupina za njihovo ulaganje.

Na dan održavanja referenduma, naime, u smislu odredbe čl. 43. ZoR, nije poznat ni ukupan broj birača koji su glasovali na referendumu, ni ukupan broj nevažećih glasačkih listića, ni ukupan broj glasova ZA, ni ukupan broj glasova PROTIV ni, naravno, posljedično svemu tome, ukupan broj glasova za svaki prijedlog.

Osim toga, gorenavedenim se ustavnopravnim shvaćanjem, po mišljenju predlagatelja, negira Ustavom zajamčeno pravo na žalbu, pravo na žalbu kojom se inicira referendumski spor temeljem odredbe čl. 91. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske.

Uzmimo, primjerice, hipotetsku situaciju u kojoj referendumski odluka ovisi o nekoliko stotina glasova, a naslovni Sud, temeljem podnijetih žalbi, odluči da se referendum zbog nezakonitosti i nepravilnosti mora ponoviti na

jednom ili više mjesta za glasovanje na kojima glasačko pravo može ostvariti više tisuća upisanih birača.

Referendum ponovljen na tim mjestima može promijeniti referendumski rezultat tako da više birača bude *PROTIV* nego *ZA* *et vice versa*.

Drugim riječima rečeno, Ustav jednostavno ne može biti izmijenjen na dan održavanja referenduma s trenutačnim pravnim učinkom jer tog dana još nije poznat rezultat referenduskog glasanja pa napadana Odluka Državnog izbornog povjerenstva ne može imati *ex tunc* pravno djelovanje na način da se smatra da je Ustav noveliran već na dan održavanja referenduma.

Drugo, predlagatelj se ne slaže ni s pravnim shvaćanjem deklariranim u točki 7. o *...nepostojanju bilo kakvih preciznih pravila o obliku i sadržaju referenduskog pitanja...*

Istina je, naime, da je ta materija podnormirana u ZoR-u, ali nije nenormirana, dapače, ZoR jasno normira da odluka da se pristupi izjašnjavanju birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma, u smislu odredbe čl. 8.b alineja 1., mora sadržavati *jasno formulirano referendusko pitanje*.

Smatram da predmetno referendusko pitanje koje je glasilo *Jeste li za to da se u Ustav Republike Hrvatske unese odredba po kojoj je brak životna zajednica žene i muškarca?* nije bilo jasno formulirano u smislu citirane zakonske odredbe jer je bilo formalnopravno insuficijentno iz dva bazična pravna razloga.

Prvo, ono nije sadržavalo precizan tekst odredbe koja treba biti inkorporirana u ustavni tekst odnosno precizan tekst ustavnog amandmana.

Sadržavalo ga je, doduše, implicitno, ali smatram da to nije dovoljno.

Ustavnopravno je, naime, neprihvatljivo da se tekst odredbe koja treba biti inkorporirana u ustavni tekst implicitno isčitava iz referenduskog pitanja.

Uostalom, prema saborskom Poslovniku, kada predlagatelj predlaže amandman na prijedlog zakona, on mora precizno navesti članak na koji podnosi amandman, a u amandmanu precizno navesti tekst odredbe koju predlaže.

Ako to vrijedi za promjenu zakona, naravno da vrijedi i za promjenu Ustava.

Drugo, referendumsko pitanje čak ni implicitno nije sadržavalo broj članka Ustava u koji treba biti inkorporirana buduća ustavna odredba.

Kako je, dakle, moralo glasiti pravilno postavljeno referendumsko pitanje koje bi bilo u skladu s Ustavom i ZoR-om?

Ovako - Jeste li za to da se u odredbi čl. 62. Ustava Republike Hrvatske iza st. 2. doda novi st. 3. koji glasi: *brak je zakonom uređena životna zajednica žene i muškarca?*

Iz ovako postavljenog referendumskog pitanja bio bi, naime, nedvojben kako precizni tekst buduće ustavne odredbe, tako i ustavni članak u koji će ista biti inkorporirana.

Ovu formalnopravnu insuficijentnost pitanja uvidjeli su čak i formalni inicijatori i organizatori referenduma pa su naknadno, nakon što su već prikupili potpise, mjerodavnom saborskom Odboru za Ustav, Poslovnik i politički sustav dostavili preformulirano pitanje, što je ustavnopravno neprihvatljivo jer se na referendumu može odlučivati samo o pitanju nalazećem u odluci da se pristupi izjašnjavanju birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma jer su temeljem tog pitanja prikupljani potpisi.

U smislu navedenog, predlagatelj postavlja pitanje može li biti obvezatna odluka o promjeni Ustava donijeta na referendumu koja se bazira na referendumskom pitanju koje u sebi ne sadrži precizan tekst ustavne odredbe i članak u koji isti treba biti integrirana i koje, dakle, u smislu čl. 8.b. st. 2. alineja 1. ZoR-a, nije jasno formulirano?

Po pravnom shvaćanju predlagatelja ne može, i tu je naslovni Sud prvi puta morao ustavnopravno intervenirati temeljem svojih ustavnih ovlaštenja i bez formalnog zahtjeva Hrvatskog sabora poslanog mu temeljem odredbe čl. 95. Ustavnog zakona o ustavnom sudu Republike Hrvatske, ali to će ustavnopravno shvaćanje predlagatelj podrobnije elaborirati referirajući se na sadržaj Priopćenja naslovnog Suda broj Sus-1/2013.

Nadalje, kako odluka o promjeni Ustava formalnopravno mora izgledati vidljivo je, primjerice, iz Odluke o proglašenju promjena Ustava Republike Hrvatske⁷.

U njoj se precizno navode kako članci Ustava koji se mijenjaju, tako i točni tekstovi promijenjenih odredbi.

⁷ Odluka o proglašenju promjena Ustava Republike Hrvatske (NN 76/10)

Ergo, ne stoji stav naslovnog Suda, zauzet u točki 7., po kojem se *...konkretnim predlagateljima referendumima o definiciji braka ne bi smjeli postavljati nikakvi konkretni prigovori...*

Konkretni prigovori na formalnopravnu neustavnost i nezakonitost impostiranog pitanja su se ne samo smjeli, nego i morali postaviti, kako od strane Hrvatskog sabora, temeljem odredbe čl. 95. Ustavnog zakona o ustavnom sudu Republike Hrvatske, tako i od strane naslovnog Suda koji je morao intervenirati *ex officio* temeljem odredbe čl. 129. Ustava.

Konačno, treće u kontekstu Upozorenja, predlagatelj bi primarno volio znati na kojoj ustavnoj, a podredno i zakonskoj odredbi, se temelji pravno shvaćanje naslovnog Suda po kojem je Hrvatski sabor taj koji je trebao odlučiti, a na kraju i odlučiom u Odluci o raspisivanju državnog referendumu, u koji će ustavni članak biti inkorporirana nova ustavna odredba?

Jer Hrvatski sabor, kada se Ustav mijenja referendumom, ima samo jednu jedinu ustavnu i zakonsku ovlast i obvezu - raspisati državni referendum odlukom ako se utvrdi da je to zatražio potreban broj birača temeljem odredbe čl. 87/3. Ustava i odredaba čl. 3., 9. i 10. ZoR-a.

Naime, ne postoji ustavna i zakonska odredba koja *expressis verbis* obvezuje Hrvatski sabor na implementaciju odluke u Ustav niti je propisana procedura te implementacije, ta obveza bi tek implicitno proizlazila iz čl. odredbe 87/5. Ustava.

Drugo, a prvo u kontekstu Priopćenja broj Sus-1/2013, predlagatelj smatra da je naslovni Sud drugi puta morao ustavnopravno intervenirati po sili Ustava, *ex constitutio*, jer je referendumsko pitanje, citira se stav nalazeći u točki II. 5., pasus treći, *...prijetilo narušavanjem strukturalnih obilježja hrvatske ustavne države, to jest njenog ustavnog identiteta, uključujući i najviše vrednote ustavnog poretka...*, što će predlagatelj ustavnopravno argumentirati nešto niže.

Drugo, u pogledu pravnog shvaćanja nalazećeg u točki V. 8., po kojem naslovni Sud kroz ocjenu materijalnopravne nesuglasnosti referenduskog pitanja s Ustavom ne može ocjenjivati ustavnost neke zakonske odredbe, *in concreto* odredbe čl. 5. Obiteljskog zakona⁸, predlagatelj se s istim možda i može složiti na načelnoj razini, ali naslovnom Sudu mora skrenuti pažnju na činjenicu da, da je isti u predmetu U-I-338/2012 pravodobno reagirao na podnijeti Prijedlog za

⁸ Obiteljski zakon (NN 116/03, 117/4, 136/04, 107/07, 61/11 i 25/13)

ocjenu ustavnosti ObZ-a od strane LGBT udruga, do referenduma ne bi ni došlo.

Treće, u točki VI. 10.1. Priopćenja naslovni Sud, s punim pravom, proziva zakonodavca za nepostupanje po odluci donijetoj u predmetu U-VIIR-4629/2010 i neharmoniziranje ZoR-a s ustavnim promjenama iz 2010.

Međutim, u tom je kontekstu naslovni Sud propustio samokritično preuzeti i svoj dio krivnje za gorenavedenu neharmonizaciju odnosno za neukidanje evidentno neustavnih odredaba ZoR-a.

Jer, odredbom je čl. 38/2. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske normirano da *...Ustavni sud može i sam pokrenuti postupak za ocjenu suglasnosti zakona s Ustavom i ocjenu suglasnosti drugih propisa s Ustavom i zakonom...*

Predlagatelj ne mora podsjećati naslovni Sud da se isti već višekratno koristio ovom zakonskom ovlašću, primjerice kada je dva puta, odlukama broj U-I-177/2002 i broj U-I-2051/2007, samoinicijativno pokrenuo postupke za ocjenu ustavnosti upravo ZoR-a i ukidao neustavne odredbe istog.

Nadalje, predlagatelj naslovni Sud ne mora podsjećati ni na činjenicu da je još u lipnju ove godine istom podnio Prijedlog za ocjenu ustavnosti odredbe čl. 6/2. ZoR-a s odredbom čl. 87/4. Ustava, ali ustavnosudska odluka u tom krajnje jednostavnom predmetu još nije donijeta.

Četvrto, predlagatelj ustavnopravno neprihvatljivim smatra pravno shvaćanje nalazeće u točki VII. 11. po kojem, citira se, *...Ustavni sud polazi od činjenice da je Hrvatski sabor donio OdRef/2013 većinom od 104 glasa zastupnika. Stoga se ta odluka mora poštovati jer je donesena s više glasova od većine potrebne za promjenu samog Ustava. U takvoj situaciji naknadni nadzor ustavnosti sadržaja referendumskog pitanja i postojanja ustavnih pretpostavki za njegovo održavanje nije potrebno provoditi niti je potrebno poduzimati bilo kakve mjere koje bi dovele do odgode održavanja ili zabrane referenduma o definiciji braka...*

Upravo suprotno, naslovni je Sud po sili Ustava morao ustavnopravno intervenirati bez obzira na činjenicu da mu se Hrvatski sabor nije obratio s zahtjevom za ocjenu (ne)ustavnosti referendumskog pitanja, jer je njegova ustavna obveza i dužnost da *in continuo* bdi nad zajamčenim ustavnim pravima, te da promptno i bezodgodno ustavnopravno reagira i na sam pokušaj ugrožavanja bilo čijeg i bilo kojeg garantiranog ustavnog prava.

Morao je reagirati baš onako promptno kako je reagirao u Upozorenju broj U-VIIR-5292/2013, temeljem istih ustavnih odredaba, kada je saborska većina pokušavala, neka predlagatelju ne bude zamjerena sintagma koju će upotrijebiti, *silovati Ustav* i o referendumskoj odluci protuustavno naknadno odlučivati u Hrvatskom saboru.

Peto, predlagatelj citira pravno shvaćanje nalazeće u točki VII. 12. - *...eventualna dopuna Ustava odredbom prema kojoj je brak životna zajednica žene i muškarca ne smije imati nikakvog utjecaja na daljnji razvitak zakonskih okvira instituta izvanbračne i istospolne zajednice u skladu s ustavnim zahtjevom da svatko u Republici Hrvatskoj ima pravo na poštovanje i pravnu zaštitu svoga osobnog i obiteljskog života te svoga ljudskog dostojanstva...*

Neupitno je, međutim, da nova ustavna odredba ima esencijalan i kapitalan ustavnopravni učinak na navedena ustavna prava u negatornom smislu jer se njome na neodređeno vrijeme onemogućuje da se jedna manjinska društvena skupina u pogledu jednog ustavnog i zakonskog prava, prava na sklapanje braka, izjednači s onima koji to pravo imaju odnosno pripadnicima se te skupine praktički *ad infinitum* onemogućuje ustavna i zakonska jednakopravnost.

III. Predlagatelj će nastavno, individualizirano po ustavnim odredbama s kojima je napadana Odluka koja brak definira kao zakonom uređenu životnu zajednicu žene i muškarca u ustavnopravnom nesuglasju, ustavnopravno argumentirati i elaborirati svoja pravna shvaćanja o ovom ustavnopravnom pitanju.

A) NESUGLASNOST OSPORAVANE ODLUKE ODNOSNO NOVE USTAVNE ODREDBE S NAČELIMA SLOBODE, JEDNAKOSTI, RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, SOCIJALNE PRAVDE, POŠTIVANJA PRAVA ČOVJEKA I VLADAVINE PRAVA NORMIRANIMA ODREDBOM ČL. 3. USTAVA

Smatram da napadana Odluka ustavnopravno kolidira s čak šest o deset najviših ustavnih vrednota normiranih gorenavedenom ustavnim odredbom koje su temelj za tumačenje Ustava.

Prvo, da bi građanin bio slobodan, on mora, među inim, imati zajamčena ustavna prava kao i svi drugi građani.

Međutim, novoinkorporiranom ustavnom odredbom homoseksualni parovi, odnosno pripadnici LGBT zajednice i populacije, nemaju isto ustavno pravo kao heteroseksualni parovi, pravo na sklapanje braka, bilo u građanskom obliku,

pred matičarem, bilo u vjerskom obliku, pred službenikom vjerske zajednice kojeg sporazumno odaberu.

Drugo, predlagatelj smatra notornim da je novom ustavnom odredbom stvorena ustavnopravna nejednakost između heteroseksualnih i homoseksualnih parova koji svoje životne zajednice žele ozakoniti sklapanjem braka, jer prvi to ustavno pravo imaju, a drugi nemaju, iz čega je bjelodano, razvidno i evidentno da je nova ustavna odredba u ustavnopravnom nesuglasju s načelom jednakosti.

Treće, ista je u nesuglasju i s načelom ravnopravnosti spolova jer po spolnoj osnovi distingvira parove koji mogu, heteroseksualne parove, od parova koji ne mogu, homoseksualnih parova, sklopiti brak.

Četvrto, njome se naše društvo, koje je, *nota bene*, i do sada socijalno pravedno bilo *samo na papiru*, dok je u realnosti bilo i jest izrazito socijalno nepravedno iz mnogobrojnih razloga, a poglavito prema manjinskim i posljedično vulnerabilnim socijalnim skupinama, pretvara u još za jedan veliki stupanj socijalno nepravednije društvo u kojem se jedna manjinska socijalna skupina, pripadnici LGBT populacije koji žele sklopiti brak, eklatantno i brutalno diskriminira osnovom seksualne orijentacije.

Peto, dakako da je nova odredba u ustavnopravnom nesuglasju i s načelom poštivanja prava čovjeka jer se njome poštuje pravo jedne društvene skupine, heteroseksualnih parova, da sklope brak, dok se pravo druge društvene skupine, homoseksualnih parova, da sklope brak, ne samo ne poštuje, nego im se *pro futuro* i na ustavnopravnoj razini oduzima i negira mogućnost da steknu to pravo na neodređeno vrijeme, praktički *ad infinitum*, što je, naravno, posvema ustavnopravno neprihvatljivo.

Konačno, šesto u kontekstu nesuglasja s temeljnim ustavnim vrednotama, načelo vladavine prava, *rule of law*, se u svakoj državi i njenom pravnom poretku, odnosno barem u državama na koje bi se po načelu vladavine prava trebali ugledati, u normativnom i praktičnom smislu, između ostalog realizira i kroz poštivanje ljudskih i manjinskih prava.

Nova ustavna odredba, međutim, evidentno povrjeđuje ljudska i manjinska prava jedne manjinske i samim time socijalno vulnerabilne skupine pa je, posljedično toj činjenici, u ustavnopravnom nesuglasju s načelom vladavine prava.

B) NESUGLASNOST OSPORAVANE ODLUKE ODNOSNO NOVE USTAVNE ODREDBE S NAČELOM ZABRANE DISKRIMINACIJE NORMIRANIM ODREDBOM

**ČL. 14/1. USTAVA I ODREDBAMA ZAKONA O SUZBIJANJU
DISKRIMINACIJE**

Navedenom je ustavnom odredbom propisano da ...svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama... odnosno njome je normirano načelo zabrane diskriminacije.

Osporavana je Odluka odnosno nova ustavna odredba, međutim, diskriminatorna prema homoseksualnim parovima osnovom njihove seksualne orijentacije jer im oduzima mogućnost da sklope brak samo zato što imaju drukčiju seksualnu orijentaciju, orijentaciju prema istom spolu, i pravo na sklapanje braka u ustavnopravnom smislu ekskluzivno rezervira samo za dvije osobe koje imaju seksualni afinitet prema suprotnom spolu.

Posrijedi je *non plus ultra* i *par excellence* diskriminacija na ustavnoj razini.

U ovom kontekstu, nadalje, jura novit curia, naslovni Sud zna da je od 01. siječnja 2009. na snazi Zakon o suzbijanju diskriminacije⁹ koji kao svrhu svog donošenja definira ...osiguravanje zaštite i **promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske**, stvaranje pretpostavki za **ostvarivanje jednakih mogućnosti**, uređivanje **zaštite od diskriminacije na osnovi** rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili **drugog uvjerenja**, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije¹⁰..., a temeljem istog ...diskriminacijom se smatra stavljanje u **nepovoljniji položaj bilo koje osobe**¹¹... po nekoj od poviše navedenih diskriminacijskih osnova.

Diskriminacija je temeljem navedenog Zakona, kao krovnog antidiskriminacijskog propisa koji je, sukladno načelu normativne hijerarhije i načelu zakonitosti *lex superior* u odnosu na napadanu Odluku i nad njom mora imati pravni primat temeljem jednog od osnovnih pravnih načela sublimiranog u latinskoj sentenciji *lex superior derogat legi inferiori*, zabranjena u svim pojavnim oblicima¹², a kod navedene se odredbe radi o izravnoj diskriminaciji koju ZSD definira kao

⁹ Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08)

¹⁰ ZSD, čl. 1/1.

¹¹ ZSD, čl. 1/2.

¹² ZSD, čl. 9/1.

*... postupanje uvjetovano nekim od osnova iz članka 1. Zakona kojim se **osoba stavlja ili je bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji...***

Upravo je to *in concreto* posrijedi jer se homoseksualni parovi koji žele sklopiti brak, bez opravdanog, objektivnog i razumnog razloga, stavljaju u ustavnopravno nepovoljniji položaj od heteroseksualnih parova koji žele sklopiti brak, a u usporedivoj situaciji.

Također, međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, te koji su na snazi, čine dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske i po pravnoj su snazi iznad zakona¹³, a naslovni je Sud u dosadašnjoj praksi izravno¹⁴ prihvatio svoju nadležnost da ocjenjuje suglasnost zakona s međunarodnim ugovorom.

Isti je, također, neizravno¹⁵ prihvatio svoju nadležnost da ocjenjuje suglasnost zakona s odredbama međunarodnog prava ocjenjujući da nesuglasnost zakona s odredbama međunarodnog prava predstavlja povredu načela vladavine prava.

U tom smislu predlagatelj akcentira činjenicu da je osporavana odredba protivna Konvenciji o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda s pripadajućim Protokolima¹⁶ kojom je normirano da se *...uživanje prava i sloboda zajamčenih istom **osigurava bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi**, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje **ili drugi status...***

C) NESUGLASNOST OSPORAVANE ODLUKE ODNOSNO NOVE USTAVNE ODREDBE S NAČELOM JEDNAKOSTI SVIJU PRED ZAKONOM NORMIRANIM ODREDBOM ČL. 14/2. USTAVA

Osporavanom se Odlukom odnosno odredbom povrjeđuje i načelo jednakosti sviju pred zakonom derivirano iz latinske sentencije *nemo est supra legem*.

Nova ustavna odredba, međutim, u *supra legem* ustavnopravnu poziciju stavlja heteroseksualne parove koji žele sklopiti brak privilegirajući ih, nakon zakonske, i na ustavnopravnoj razini, s jedne strane, dok istodobno, s druge strane, u nejednak pravni položaj pred zakonom i Ustavom, na eklatantno

¹³ Ustav, čl. 140.

¹⁴ USRH broj U-I-745/99

¹⁵ USRH broj U-I-920/95, U-I-950/96 i Odluka broj: U-I-262/98, U-I-322/98

¹⁶ Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (NN, *Međunarodni ugovori*, broj 18/97, 6/99 - pročišćeni tekst, 8/99 -Ispravak, 14/02 i 1/06), čl. 14.1.

i brutalno izravno i neposredno diskriminatoran način, stavlja homoseksualne parove koji žele sklopiti brak.

Ili, drugim riječima, nova ustavna odredba pravo na sklapanje braka ekskluzivno rezervira samo za heteroseksualne parove koji žele realizirati i konzumirati to zakonsko i ustavno pravo.

D) NESUGLASNOST OSPORAVANE ODLUKE ODNOSNO NOVE USTAVNE ODREDBE S ODREDBOM ČL. 16. USTAVA

Gorenavedenom je ustavnom odredbom normirano da se *...slobode i prava mogu ograničiti samo zakonom da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi te pravni poredak, javni moral i zdravlje...*

Pravo homoseksualnih parova koji žele sklopiti brak do sada je bilo ograničeno odredbom čl. 5. ObZ-a koja im to nije dopuštala odnosno koja im je na zakonskoj razini priječila sklapanje braka, ali ta normativna diskriminacija za formalne i stvarne organizatore referenduma o uvrštavanju definicije braka kao zakonom uređene životne zajednice žene i muškarca u Ustav očito nije bila dovoljna, pa će od sada slobode i prava homoseksualnih parova u kontekstu prava na sklapanje braka biti ograničena i Ustavom, i to ne radi zaštite slobode i prava drugih ljudi, pravnog poretka, javnog morala ili zdravlja, jer eventualno priznavanje prava na sklapanje homoseksualnog braka, to bi svakome trebalo biti kristalno jasno, ni na koji način ne bi utjecalo na zaštitu slobode i prava drugih ljudi, pravnog poretka, javnog morala ili zdravlja osim, naravno, u kontekstu posljednjeg, što bi homofobi koji su inicirali predmetni referendum, u slučaju legalizacije homoseksualnih brakova, neka predlagatelju bude dopuštena blaga nijansa ciničnosti i/ili sarkastičnosti, imali želučanih problema i/ili dobili kožni osip.

E) NESUGLASNOST OSPORAVANE ODLUKE ODNOSNO NOVE USTAVNE ODREDBE S ODREDBOM ČL. 22. USTAVA I ODREDBOM ČL. 19. ZAKONA O OBVEZNIM ODNOSIMA

Čovjekova je sloboda i osobnost nepovrediva temeljem poviše navedene ustavne odredbe.

Povredu prava na slobodu predlagatelj je već poviše ustavnopravno argumentirao pa će u kontekstu ove ustavne odredbe akcentirati i apostrofirati nepobitnu činjenicu da nova ustavna odredba eklatantno povrjeđuje više prava osobnosti osoba u homoseksualnim parovima koji žele sklopiti brak, i to kumulativno pravo na ugled, čast i dostojanstvo, pravo na slobodu, pravo na tjelesno i duševno zdravlje i pravo

na vlastitu sliku odnosno lik, sve u smislu odredbe čl. 19. Zakona o obveznim odnosima¹⁷.

F) NESUGLASNOST OSPORAVANE ODLUKE ODNOSNO NOVE USTAVNE ODREDBE S ODREDBOM ČL. 35. USTAVA

Navedenom se ustavnom odredbom svakom jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti.

O eklatantnoj povredi potonjeg prava osobnosti već je bilo riječi poviše, pa će u kontekstu ove ustavne odredbe predlagatelj istaknuti da nova ustavna odredba u ustavnopravnom smislu derogira, negira, anulira i bagatelizira štovanje i pravnu zaštitu osobnog i obiteljskog života homoseksualnih parova koji žele sklopiti brak.

G) NESUGLASNOST OSPORAVANE ODLUKE ODNOSNO NOVE USTAVNE ODREDBE S ODREDBOM ČL. 62. USTAVA

Osporavana Odluka je, prvo, u ustavnopravnom nesuglasju s odredbom čl. 62/3. Ustava kojom je propisano da se *...brak i pravni odnosi u braku, izvanbračnoj zajednici i obitelji uređuju zakonom...*

Citirano više nije slučaj jer se obiteljskopравни institut braka sada, osim Obz-om, pravno regulira i Ustavom.

Drugo, osporavana Odluka je u bjelodanom i neupitnom ustavnopravnom nesuglasju s odredbom čl. 62/1. Ustava po kojoj je *...obitelj pod osobitom zaštitom države...*

Nakon inkorporiranja nove ustavne odredbe u ustavni tekst citirano je samo parcijalno i fragmentarno točno jer obitelj jest pod osobitom državnom zaštitom, ali samo, jedino, isključivo i ekskluzivno obitelj koju su zasnovali heteroseksualni parovi koji su sklopili brak.

Obitelji parova koji žive u izvanbračnim heteroseksualnim zajednicama, a napose obitelji homoseksualnih parova, nisu pod osobitom zaštitom države, one su na ustavnopravnoj razini postale, neka predlagatelju bude dopuštena uporaba kolokvijalnih sintagmi, *obitelji drugog reda*, a članovi tih obitelji sada su *građani drugog reda*.

Jer, u Republici Hrvatskoj sada, u pogledu prava na sklapanje braka, postoje četiri skupine parova.

¹⁷ Zakon o obveznim odnosima (NN 35/05 i 41/08)

Postoje heteroseksualni parovi koji svoju životnu zajednicu žele ozakoniti pa sklope brak.

Nadalje, postoje heteroseksualni parovi koji svoju životnu zajednicu ne žele ozakoniti, pa žive u izvanbračnoj zajednici.

Treće, postoje homoseksualni parovi koji svoju životnu zajednicu, sve i da imaju zakonsko i ustavno pravo na to, ne žele ozakoniti, pa žive u homoseksualnoj izvanbračnoj zajednici odnosno istospolnoj zajednici.

Konačno, imamo četvrtu skupinu, homoseksualne parove u životnoj zajednici, koji istu žele ozakoniti, ali im to do jučer odredba čl. 5. Obz, a od danas i navedena odredba Obz-a i odredba čl. 62/2. Ustava, ne dopuštaju jer takav brak, sve i da ga sklope, temeljem odredbe čl. 24. ObZ-a, ne bi proizvodio pravne učinke.

Dakle, osobe iz gorenavedene skupine se, u usporedivoj pravnoj situaciji, bez ikakvog opravdanog, objektivnog i razumnog razloga, stavljaju u nepovoljniji pravni položaj pred Ustavom i ObZ-om u pogledu prava na sklapanje braka, temeljem jednog obilježja odnosno opredjeljenja, a to obilježje je seksualna orijentacija.

U stabilnim demokracijama s vladavinom prava to se opisuje samo jednim terminom - diskriminacija.

Uostalom, svakom onom čiji je kvocijent inteligencije iznad razine sobne temperature je u pogledu predmetne inicijative *ab initio* bilo jasno da se iza parola o zaštiti braka, obiteljskih vrijednosti, tradicije i slično koje su odašiljali formalni organizatori, jer stvarni inspiratori, motivatori, logističari, organizatori i financijeri stoluju na Kaptolu, krije izrazito homofobna inicijativa motivirana mržnjom prema drukčijima koja polazi od premise da su ti drukčiji zato jer su drukčiji *nenormalni* i da zato ne mogu biti jednakopravni s njima koji su, eto, *normalni*.

Cilj je, dakle, bio na neodređeno vrijeme obespraviti jednu manjinsku socijalnu skupinu. Cilj je bio na neodređeno vrijeme *označiti svoj teren* kako to čine životinje. Cilj je bio dovesti u pitanje sekularnost odnosno svjetovnost hrvatske države. Cilj je bio na neodređeno vrijeme pripadnike jedne manjinske skupine učiniti manje vrijednima i *građanima drugog reda*. Cilj je bio na neodređeno vrijeme jednu društvenu skupinu u pogledu istog prava ustavnopravno privilegirati, a drugu diskriminirati. Cilj je bio na neodređeno vrijeme normativno i posljedično faktično distingvirati *normalne* od *nenormalnih*. Cilj je bio na neodređeno vrijeme stvoriti socijalnu podjelu na *njih* i *nas*. Cilj je bio na neodređeno

vrijeme kreirati normativnu, a posljedično i praktičnu, supremaciju i dominaciju jedne društvene skupine nad drugom. Cilj je bio na neodređeno vrijeme getoizirati jednu manjinsku društvenu skupinu. Cilj je bio na neodređeno vrijeme povrjeđivati prava osobnosti pripadnika jedne društvene skupine. Cilj je bio, predlagatelj se nimalo ne libi upotrijebiti taj termin jer je sadržajno pravilan i ispravan, *fašizacija* Hrvatske.

Svi ti, i brojni slični ciljevi, realizirani su referendumskom odlukom.

Međutim, *historia est magistra vitae*, a ona nas na bezbrojnim primjerima uči da nitko nikad nije uspio i nitko nikad neće uspjeti zaustaviti kotač povijesti i evoluciju, pa tako ni pravnu evoluciju.

Predmetni referendum će samo odgoditi, po predlagateljevom mišljenju na vremenski interval ne duži od deset do petnaest godina, neizbježno - potpuno izjednačavanje heteroseksualnih i homoseksualnih parova kako u pogledu prava na brak tako i u pogledu inih obiteljskih prava koje iz istog proizlaze.

Predlagatelj taj stav ne temelji samo na pravnoj povijesti drugih zemalja nego na hrvatskoj pravnoj povijesti, i to upravo na pravnom historijatu stjecanja prava homoseksualaca.

Jer, sve do 01. siječnja 1998. *immisio in anus* dvaju muških osoba odnosno muški homoseksualni odnos bio je krivično djelo protuprirodnog bluda normirano odredbom čl. 88. Krivičnog zakona Socijalističke Republike Hrvatske.

Dakle, prije samo petnaestak godina, a to je u povijesti svake države sićušni vremenski fragment, homoseksualne osobe ne samo da nisu imale pravo na brak i druga obiteljska prava nego je njihov seksualni odnos bio kazneno djelo.

Samo pet godina kasnije, 2003., donijet je Zakon o istospolnim zajednicama¹⁸ kojim je prvi put regulirana i definirana istospolna zajednica i prava partnera u istoj, poput prava na uzdržavanje.

Kroz nekoliko mjeseci, opet nakon proteka samo desetak godina, biti će donijet Zakon o registriranom partnerstvu koji će izjednačiti heteroseksualne i homoseksualne parove u svim pravima, osim pravu na posvajanje, uz terminološku razliku po kojoj će se potonja zakonom regulirana životna zajednica zvati životno partnerstvo, a ne brak.

¹⁸ Zakon o istospolnim zajednicama (NN 116/03)

Samo kratkovidni slijepci, koji nisu u stanju shvatiti poduke i lekcije koje nam daje povijest, ne shvaćaju da donošenje gorenavedenog Zakona neće biti kraj tog procesa izjednačanja prava.

Kraj će biti eliminacija nove ustavne odredbe i spolno neutralno definiranje braka kao zakonom uređene životne zajednice dvije osobe.

U danima kad su luksemburžanke i luksemburžani za premijera izabrali deklariranog homoseksualca, a da ne govorimo, primjerice, da su njemački ministar vanjskih poslova i berlinski gradonačelnik već dugo deklarirani homoseksualci, mi smo se predmetnim referendumom, umjesto da stremimo biti u društvu Danske, Španjolske, Francuske ili Velike britanije, a u potonjoj su, *nota bene*, homoseksualne brakove legalizirali *torijevci*, svrstali u društvo *drevnih* demokracija *glasovitih* i *notornih* po poštivanju ljudskih prava, poglavito manjinskih, poput Bjelorusije, Moldavije i Ukrajine.

Predlagatelj se smatra domoljubom, jer domoljublje 2013. u Hrvatskoj znači poštivati pravni poredak i zakone svoje zemlje, od plaćanja poreza nadalje.

Nažalost, kod nas su *u modi* pseudopatrioti koji se, s jedne strane, deklariraju velikim domoljubima i *jednima od nas*, a s druge strane u priobalnom pojasu bespravno grade skupocjene vile na zemljištu koje su prethodno po bagatelnoj cijeni kupili od stvarnih organizatora referenduma.

Pseudopatrioti koji se, s jedne strane, deklarativno zalažu za obitelj s čim više djece i pronatalitetnu politiku, a s druge strane zarađuju milijune na lukrativnom biznisu s kontraceptivima.

Predzadnje, predlagatelj se nada da će naslovni Sud u predmetnom ustavnosudskom postupku postupati barem onoliko žurno, hitno i promptno kao kod donošenja Upozorenja broj U-VIIR-5292/2013 i Priopćenja broj Sus-1/2013 donijetih tijekom predmetnog referenduskog procesa.

Zaključno, predlagatelj smatra da naslovni Sud pri odlučivanju o predmetnom Prijedlogu ima samo dvije mogućnosti - svrstati se na stranu diskriminiranih ili na stranu diskriminatora.

Odnosno, potonjima će odlukom u ovom ustavnosudskom postupku poslati ili poruku *no pasaran* ili poruku *go ahead*.

Možda bi sutkinje i suci naslovnog Suda pri odlučivanju o predmetnom Prijedlogu trebali imati na umu čuvenu izreku ovih

dana preminulog Nelsona Mandele, personifikacije borbe protiv svakog oblika diskriminacije i borbe za svekoliku jednakopravnost koja se, *mutatis mutandis*, može primijeniti i u predmetnom slučaju, a glasi - *prezirem rasizam jer ga smatram barbarstvom bez obzira dolazi li od crnog ili bijelog čovjeka.*

III. Slijedom poviše ustavnopravne argumentacije predlagatelj predlaže naslovnom sudu da po provedbi ustavnosudskog postupka donese sljedeću

O D L U K U

I. Pokreće se postupak za ocjenu suglasnosti Odluke o provedenom državnom referendumu održanom 01. prosinca 2013. donijete po Državnom izbornom povjerenstvu 10. prosinca 2013., Klasa: 014-02/13-07/24 i Urbroj: 507/18-13-2, s Ustavom Republike Hrvatske, Zakonom o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne samouprave, Zakonom o suzbijanju diskriminacije i Zakonom o obveznim odnosima, te se ista ukida u cijelosti.

II. Odluka će se objaviti u Narodnim novinama.

Rijeka, 12. prosinca 2013.

odvjetnik **DAMIR JELUŠIĆ**
